

DR. VÁČSLAV MELICHAR:
**ZA SVATÝM
GRAALEM.**

DÍL I.

DEN NA KARLŠTEJNĚ.
KULTURNĚ-HISTORICKÁ ČRTA
MALEB KARLŠTEJNSKÝCH.

V KOMISI
CYRILLO-METHODĚJSKÉHO
KNIHKUPECTVÍ GUSTAV FRANCL
V PRAZE I., MELANTRICHOVA 536.

P R A H A 1 9 1 8.

NÁKL. Dr. MELICHARA. - TISKEM J. ROKYTY.

Karolus IV. R. imp. B. Rex.

DR. VÁCSLAV MELICHAR:

ZA SVATÝM GRAALEM.

DÍL I.

DEN NA KARLŠTEJNĚ.
KULTURNĚ-HISTORICKÁ ČRTA
MALEB KARLŠTEJNSKÝCH.

P R A H A 1 9 1 8.

NÁKL. DR. MELICHARA. - TISKEM J. ROKYTY.

PROSLOV.

Laskavý čtenáři, dorazils výletem na Karlštejn, nalokal ses svěžího ozonu z hor Brdských a vůně podbrdských lesův a strání, v nichž nade Mží a Budňanským potokem slavík klokotá jako za dob Karlových, — datel a žluna doktorským zrakem proklepává nemocná záda starých dubův i nová podsebití pod věží, hrdlička cukruje z Čihové, a doupňák, Balbínův „dubňák“ bublá své huhuhu a kukačka „k potoku“ — od rána do večera a když pokochaly se oči tvé na bujné zeleni pažitů a mlází, na podlíškách, koniklecích a petrklíčích, otevře nám Petrův klíč vstup do dvoran těch posvátných místností, mysteriem opředěných, až staneme návštěvou u děl mistrů Karlova kroužku. Hle Tomáš z Modeny právě odložil hrotitý štětec, Mikuláš Wurmser sahá po baretu a chystá se k odchodu na svůj dvorec na Mořinu a mistr Dětrich magister Theodoricus (zvaný Pražský) také již skládá, by dopro-

vodil jej tam na jeho sídlo, jež pak mu své doby po odchodu Wurmserově z Čech daruje Karel s pochvalným listem i za jeho sídlo. Trojice tato byla činna na hradě po dostavbě arcidíla mistra Matyáše z Arrasu (1348 až 1352), i za pokračovatele jeho mistra Petra Parléře činného zde od r. 1352 do r. 1356, kdy dobudoval hrad zhruba, vedle toho pokračuje ve velestavbách na hradě a velechrámě Pražském. R. 1357 svěcena již kaple Panny Marie a založena tu kapitula s děkanstvím Karlštejnským i kaple sv. Kateřiny a vysvěcen kostel sv. Mikuláše s domácí kaplí sv. Václava. Když vysvěcena královská kaple sv. Kříže dne 9. února r. 1365, čímž dokončena i vnitřní nádherná výzdoba královských kaplí mistrným dílem umění malířského — dobudován a dokonán stánek sv. Graalu!

Ačkoli o malbách a obrazech Karlštejnských pojednává dosti četná literatura od Balbína, po Sedláčka a Chytila, pojednání umělecko-výtvarnických se nám žel jakési ironie osudu pořád a posud nedostává. Nemáme ni kopií ni reprodukcí. Od Guirinů Jahnů, Maixnerů a Scheiwlu — mimo krajináře — jako by Karlštejn neexistoval pro umění naše — leč když nějakému Markovskému se dostane s hůry vysoké zakázky, offermežovat a zatmeliti červotočinu rámců Dětrichových obrazů (1838). Ač by bylo jinak štěstím, že hlídán přístup

a střežen vchod do svatyně Karlových přísným regulativem c. k. místodržitelství, neměl by se přístup stěžovati pracovníkům. Ku fotografování a kreslení vyžádati si dlužno povolení dokonce až v Praze u c. k. místodržitelství pro království České. Kolik žel nadšených umělců vrátilo se odtud, že o tom nevědí. Nešlo by zaříditi věc modernějším způsobem, jak bývá pravidlem u jiných galerií? Té okolnosti as hlavně přičítati možno prazvláštní úkaz, že mladší generace umělců a výtvarníků našich Karlštejn, jenž býval Mekkou všech umělců středoevropských, jako by zanedbávala. Málokterý sic opominul vzdáti hold družině mistrů Karlova stolokruhu a položit navštívenku nejen u staroslavného cechu Pražských maléřů, ale též u mistrů působivších na Karlštejně a vytvořivších zde galerii, jakou bys marně hledal severně Alp po Evropě. Přes statné sice řady generací výtvarníků našich, málokterý věnuje se studiu podrobnějšímu o Karlštejnu; zda-li též následkem perhorreskování historismu, na konec minulého věku u nás po Brožíkovi tradičního či, že divným řízením osudu na Pražské akademii umělecké stolice školy historické pořád ještě není a naděje na ni jako by nebylo? A nelze si přec u nás na nedostatek smyslu pro historismus naříkati, jak svědčí dychtivé zraky proudů navštěvníků Karlštejna, lačnicí a dychtí-

cí po poznatcích bližších. Hrnou se sem — leč stůl pro ně nepřipraven, jen drobty padající se stolu šťastnějších stolovníků, zbývají pro Čechy. A přec Karel právě, aby nemuseli Čechové, dychtíce a prahnouce po ovoci věd a umění pachtiti se po takových drobtech po Italii a Francii a nehostinné cizině, vymohl si bullu u Klimenta VI., by založil a z prostředků českých bohatě nadal vysoké učení v Praze po vzoru Sorbonny nejen Čechům — leč pohostinně i celému Středoevropí.

Neboť s pohostinností pravého Otce Vlasti českých jsa zároveň králem něm. a římským a nositelem koruny svaté římské říše — Imperator semper Augustus — otevřel brány Almae Matris Carolinae Pragensis dokořán i cizozemcům v českém státě, příslušníkům národa Bavorského, Saského a Uherského vedle národa Českého a Polského. Leč když péče jeho a dílo jeho přehmaty a mocí okolností v pravý opak převráceno — nezvolal mistr z Jesenice: „Češi nesmí v tomto domově svém být nohou, ale hlavou? A že ne psům smí předhozen být chléb, jež Karel Čechům dal a jenž jim náleží a že leč drobty, jež se stolu spadnou v prach — míně přebytky — ty cizozemcům mohou připadnout, leč domácím že vždy plná tabule ustrojena bud a národ náš že cizích děvkou nesmí být!“ Kéž nevyzní volání národa po chlebě (dušev-

ním) i na dále z věku XIX. do XX. pořád ještě na prázno. A voláno-liž kde vroucněji po chlebě vezdejším než z českých lánů dnes ?

*Psáno pod hradem Karlštejnem
dne 14. května 1918 ve výroční den
narozenin Karla, kdy o 5. hod. ranni,
před šesti sty a dvěma lety na hradě
Praze narodil se Elišce Přemyslovně
prvorozený syn a poprvé se na český
svět růžovým jitem usmálo — to
hluboké oko Václavovo-Karlovo!*

ÚVOD.

FRESKA, TEMPERA A OLEJOMALBA.

Malba al fresco jest malba na čerstvo na omítce provedená t. j. tím způsobem, že barvy nanesou se na plochu před tím tence omítnutou smíšeninou vápna s drobounkým pískem, dokud tato smíšenina ještě je čerstvou; neboť jen s čerstvou maltou pojí se nanesené barvy tak, že schnouce potáhnou se jako jemnou smaltovinou vzdorující zhoubě živelní. Proto název malba „al fresco“ značí že malováno na čerstvo, na syrovo, kdežto „al tempera“ je malba na podkladě temperovaném, nikoli čerstvém, syrovém ještě. Následkem toho musí, kdo maluje „al fresco“, prováděti svou práci kus po kuse, t. j. nesmí si dáti připraviti větší plochu, než si troufá do večera pomalovati. Další následek toho zase jest, že umělec musí malovati již od prvního črtu přesně, takřka hned na čisto, neboť malba „al fresco“ nesnese žádné korektury, leda

naprostým otlučením nezdařilé části. Proto zhotovuje si malíř napřed tak zvaný karton, t. j. kresbu v té velikosti, v jaké malba má býti provedena a tento karton přenáší pak po částech podle potřeby na plochu.

Jen dovední mistři Michel Angelové prováděli své malby na omítce někdy hned dle svých skizz. Tyto po částech na čerstvou omítku přenesené kresby vyplňují pak vodovými barvami. Nejzpůsobilejší k malbě „al fresco“ jsou barvy t. zv. minerální či zemní. Jelikož omítka barvy do sebe ssaje a jich vssává, třeba jich nanésti několikrát po sobě. Přes mnohé obtíže jest malba fresk nad jiné vděčná, jednak pro svou práci, jednak pro svou trvanlivost, zejména v místnostech krytých. Maleb takových nám dochoval starý Egypt, Herculanium a Pompeje, jakož i katakomby, již v nejstarších dobách křesťanských tak vyzdobené. Stejně ozdobovala své chrámy doba románská i gotická.

Z pozůstalých českých fresk doby před-Karolínské dochován nám cyklus vyjevů tvořící pantheon Přemyslovců ve hradě Znojenském z r. 1101, z české legendy o sv. Jiří z r. 1338 na hradě Jindřichohradeckém, z doby Karolínské pak mnohé malby na Karlštejně a v chrámě sv. Jiří na Hradčanech, v klášterní chodbě na Slovanech a Emauzích v Praze,

pak ve velechrámě sv. Víta, z doby pozdější pak freska mnohých zámků a domů českých pánů stavů a rodin, četných klášterů a kostelů v Praze i na venkově, zejména freska z doby pobělohorské. Znojmo, Zvíkov, Blatná, Kutná Hora a j.

Olejová jest malba malovaná s použitím barev minerálních olejem rozředěných, které kryjí, ale pomalu schnou.

KARLŠTEJNSKÁ TECHNIKA MALÍŘSKÁ.

Jak známo, jsou Karlštejnské malby malovány technikou tak zvanou temperovou. Nebude od místa zmíniti se blíže o staré technice této.

Malba „al tempera“ jest způsob malby moderní, středověké a klasické, kde malíř nanáší barvy na podklad nikoli syrový a čerstvý jako u fresk, nýbrž na podklad temperovaný, již vyschlejší.

Jako tabulové obrazy ve středověku vůbec bývaly malovány temperou a jako byla tempera jediným prostředkem malířským až do sklonku XV. stol., malovány byly též Karlštejnské malby jak některé nástěnné tak i všechny tabulové „al tempera“.

Ještě po vynálezu olejových barev užívali malíři nizozemští, němečtí, italští a j. temperových barev. Podmalovávali totiž obrazy

temperou a pokládali je řídkou olejovou barvou (lazurou) neb i prováděli světlá místa (t. zv. světlo) krycí olejovou barvou.

Temperové malby potírali pokostem, t. j. nátěrem fermežovým, aby lépe vzdorovaly vlhku. Tím záhy připadli malíři na myšlénku, přemalovávati takové temperové obrazy barvami olejovými a fermežovými.

Dnešní tempera není tak trvanlivou, jelikož dnešní barvy temperové se připravují namnoze jen po živnostnicku a po továrnicku jako barvy olejové. Avšak staří mistři užívali barev zemitých a minerálních. Sami si je připravovali jemným třením, pak je rozřeďovali medem, nebo dobrým a čistým klijem rozpuštěným ve vodě, načež pak přidali roztoku gumového, octa, vařeného z kůže klijhu atd. též fíky v mléce vařené, žloutky a klij pergamenový známý byl v Řecku a Italii. (Cennino Cennini, Leonardo da Vinci, malířské knihy ze sv. hory Athoské a j.) Tím vzhled starých temper po staletí se neměnil.

Provádění temperových maleb je suchopárnější, a do jisté míry pracnější než malování olejovými barvami, neboť tempera rychle schne, různé odstíny nelze spolu tak hladce a plynně spojit, a odstínování tónů dělo se drobným, hrotitým štětečkem a čárkováním. Světlé barvy nekryjí tak úplně tmavé, jako v olejomalbě, a

nutno postupovati jako při aquarelování od světlejších tónů ke tmavším. Moderní tempera také v tom se liší od staré klassické tempery, že se vyrábějí světlé barvy dosti hutné na pokrytí temnějších podmalování. Maluje-li se temperou na dřevě nebo na plátně, lze malbu fermežovati a tím co do vzhledu olejomalbě přiblížiti. Nefermežovaná tempera působí jako jemný pastel nebo guašovaný aquarel. Když již klassické malby temperové zachovaly se po výtce v dobrém ano i výtečném stavu ještě dnes, platí to zejména o malbách Karlštejnských. Té životnosti gest s vystouplostí figur takřka z rámů na obrazech Dětrichových, těch svatých rytířů s masívem plastických štítů, těch svatých a světic, kůrů andělských a celé Boží slávy na trůně v oblacích, králů, papežů, učitelů církevních a biskupů! Té rozmanitosti látky, tu portréty, tu figurální malba historická a i archaisticky fantastická i reální krojová a dobová, vedle pokroku techniky oproti škole německé, zvláště co do zpracování rukou, prstů a prstců; rozsáhlost a množství maleb činí dnes dojem jednolité galerie bohaté, zahrnující mythos i bibli i historii starou i současnou, ovládající štětec mistrně. Galerie ta bohatostí svou předčí vše, co vykonáno před Karlem nejen v Čechách, ale v celé střední a severní Evropě. Bohatost, jakou si dopřáli mohl jen velmožný duch,

odchovaný francouzskou školou epickou, jenž kochával se se svou Blankou v Paříži v aventiurách Parcifalů a Titurelů a reků svatého Graalu a stolokruhu krále Artuše nejinak než Rolandů, Bazinů a synů Ajmonových a jiných reků Karolinské epopeje, jenž zalétával až v mystické doby domácích epických tors a bájí o saních! Duch hluboce náboženský, stojící při tom na podkladě hluboce přesvědčené pravověrnosti a věrnosti k víře a Umučení Páně, s naivností děcka své doby, sbírajícího relikvie všech možných i nemožných partikulí světců i světic, porovnatelné jen s vášní starožitnického sběratele památek našich i cizozemských kurios.

Přimyslíme-li sobě k tomu všemu romantiku kraje Brdského a Podbrdské silurní formace zdejší krajiny s četnými trilobity a zka-menělými živočichy předpotopními, pochopíme, že bádavého ducha Karlova přímo vybízela, nabádala a nutkala ke tvoření.

Tak se zde chová vedle hlavy ještěra zv. Dračí hlava ze řeky Mže vylovené, drátěná košile sv. Václava, postel sv. Ludmily a j. památnosti Tetínské.

Proto zapomeňme na rozmrzelost a nespokojenost s dílem sledovatelů restauračních choutek minulého století a buďme vděční za zabezpečení alespoň základů a zednických staveb a spějme s nadšením vzhůru na Karl-

štein! Kéž znám byl již tehda účinek Cere-
sinu jakožto nejnovějšího prostředku konser-
vačního, by vynikly spíše původní linie pa-
mátní mistrů Tomáše, Mikuláše a Dětricha,
než výrobky dohadů Heřmanů, Mikšů a Kri-
sanů neméně než jedinečné linie jednoduché
gotiky Mathiásů z Arrasu a Petřů Parlěřů
než fantasie Schmidtů!

VSTUP.

Ticho všude! Nevolá hlásný: Dále od hradu dále, ať tě nepotká neštěstí nenadále! Ni odměřené kroky stráží konajících službu svou na ozubených ochozech slyšeti dnes. Dnes sexty nevyvolávali, přece však jen tiše stříleli šípy na všechny strany hradu zejména odkud lesem z Mejtek neb z Hlubokého by lze bylo se nepříteli hradu přiblížiti. Vešli jsme prvou branou Voršilkou, za námi zvedl se samočinně zvoditý most, a jsme vnitř hradu jakoby se námi ubezpečili. Tiše, tiše! Neb tam nahoře na paláci vedle síně audienční — unaven ten, jímž pohádka tato vysněna, odpočívá a dřímá — —

„Po špičkách!“ šeptá a kyne nám varovným prstem pan Krs z Radětic, náchlební čeledín dvorský Jeho Milosti císaře Karla IV., vycházeje brankou z horního hradu do dolejší části k vodovodu po mostě přes rokli se sem pnoucím, nabrat vody jde dnes až ke studánce Karla IV.

„Jeho M. C. přijela dnes časně ráno, bylo 5 hodin na orloji Karlštejnském, celou noc jízdmo projela J. M. a unavena hová nyní potřebnému spánku dvouhodinnému jen — neb o 8. je hlášen po ranní k audienci vzácný host až z Italie“. A již odkvapil s konvicí. Dorazils ke druhé bráně. Leč ni tu druhého vrátného, ni manů na strážích, ni žádání hesla — zvoditého mostu jako by nebylo — tak tiše kladky dnes pracují. — Ohlížíš se po kované bráně a tesanicích mostu, klíčích vrátného, zbroji manů, rozvěšené tu kdys po stěně pod děkankou, tu pukléře, tu lebky, kolenice, poprsnice, sudlice a samostříly a dokonce hákovnice. Projdeš a již se těšíš, že uvítá tě intimní kout dvora purkrabského, cítíš libou vůni čerstvého pečiva, až se ti dělají laskominy po pečivu staročeském a slyšíš, jak z pekárny blíží se kroky pážat s čerstvým pečivem ke snídani, chléb s máslem a medem a staročeskou vánočkou, jež nesou nahoru do hodovní síně — — — při tom zapomeneš všimnout si koulí, sudu prachu, novinky to Karlem z bitvy u Kresčaku přivezené — otevrou se poslední vrata a staneš udiven. — Prázdne nádvoří s divnou stavbou hrazděnou uzříš a místo manů — s dlouhým foliem zříš se ti blížit — ano je to žena — dobrá stařenka a vlídně ti dí: „Prosím račte vstupenku?“ „Za korunu“. —

I.

MALBY V MARIANSKÉM KOSTELE
A KAPLI SV. KATEŘINY.

1. P. Marie.

Kollegiatní kostel tento, zasvěcený Nanebevzetí P. Marie, paní naší jakožto ideálu středověkého rytířstva, rytířského dvoření a dvornosti rytířského „služenie“, Notre Dame Francouzů, Unsere Liebe Frau Němců, (srov. Liebfrauenkirche aneb Frauenkirche), proslul výtvořy štětce Tomáše Modenského z Apokalypsy (1355-56) a pak portréty Mikuláše Wurmsera ze Strassburgu (1357, 1359, 1360).

Malby tyto jsou vesměs malby nástěnné a pokrývaly všechny stěny kaple této; malovány jsou temperou.

Jelikož za Rudolfské opravy r. 1587-97 zbořena byla zeď severní, aby chrám připojením vedlejší místnosti mohl býti zvětšen, strop podepřen sloupem uprostřed postaveným, zničeny tím malby na této stěně se nalézající, takže dochovaly se nám toliko malby na třech ostatních stěnách, východní, jižní a západní. Při poslední opravě zřízena opět příčka a uvedena kaple opět v původní zmenšenou podobu.

U Panny Marie.

Stranu východní, severní, západní a část jižní vyvolil sobě Tomáš z Modeny k vý-

zdobě a znázornění Apokalypsy. V malbách ze zjevení sv. Jana zračí se zjevně způsob malby italské, pročež se důvodně připisují italské škole a Tomáši Mutinovi. (Malovány zde 1355—56). Mutina slulo město italské Modena ve středověké latině. Další strana jižní vyhražena pro umístění portrétů. Tyto portréty na straně jižní liší se od maleb Modenových jinou technikou a připisují se Mikuláši Wurmserovi ze Strassburku z německé školy malířské, (1357, 1359, 1360.)

Abychom porozumění malbám apokalypsy a výklad jejich usnadnili, podáváme stručný obsah biblické Apokalypsy:

A p o k a l y p s a,

častý to středověký umělecký námět badatelů scholastických — byla též úrodným námětem výtvarníků našich i cizích.

A.

O b s a h a d ě j.

Apokalypsa je zjevení, jež dal Kristus svatému Janu Evangelistovi, když tento za císaře Nerona Domitia (nikoli Domitiana) dlel ve vyhnanství na ostrově Pathmos, jež napsal sv. Jan Ev. krátce před zbořením Jerusalema; líčí zboření Jerusalema jako něco teprve budoucího. Sepsal je jazykem řeckým v Effesu, kamž se po smrti Neronově z Pathmu vrátil.

Svatý věštec, evangelista a theolog líčí ve 22 kapitolách vidění svá na ostrově Pathmos a zjevuje z přepodivných vidění, kteráž jemu na ostrově tom Kristus zjevil o budoucích osudech církve, její utrpení i boje i konečné vítězství a oslavení a to ve 22 kapitolách a ve 3 hlavních dílech. Píše předem o tajemství sedmi svícnu a hvězd. Kap. I. verš 9. a 10.

Pak jak z rozkazu Páně podává sedmi obcím maloasijským sedm listů obsahujících hanu i chválu, napomenutí i útěchu, hrozbu i zaslíbení a jež pak psal čtyřem správcům čtyř sborů, totiž Effeského, Smyrnenského, Pergamentského a Tyatirského. II. verš, 12-18. Pak popisuje se déle trojí posláni sv. Jana ke třem správcům totiž Sardinskému, Filadelfskému, Laodicenskému III. verš 8, a 14.

Jak sv. Jan viděl Pána sedícího na stoličce uprostřed čtyřmecítma (24) starců, a při tom blýskání, zvuk, hromobití, pochodně, skleně moře, čtvero zvířat, a tak Boží slávu, IV. verš 5., 6., 7. Pod tajemnými obrazy 7 pečetí, jimiž uzavřena jest tajemná kniha a sedmi trub, v něž troubí andělé po otevření pečeti sedmé, líčí budoucí utrpení církve a předpovídá hříšníkům tresty a církvi oslavu IV. I., II., 19.

Jak knihu zapečetěnou sedmi pečetmi Beránek přijal, protož od andělů, zvířat, starců a ode všeho stvoření měl spolu s Sedícím

na trůnu, jednotejnou čest, slávu a chválu sobě činěnou V. verš II. a 13.

Výjevy až potud jsou v Kapli sv. Kříže znázorněny, další pak v kostele P. Marie.

Jak při otvírání šesti pečetí běh a způsob věků budoucích jest ukázán. VI. verš 12. a 14. Jak sv. Jan viděl čtyři zhoubce stojící na 4 úhlech země, aby škodili zemi a moři a pátého k ochranění věrných příšlého.

Slyšel počet znamenanych, viděl církev a nesčíslný zástup před trůnem stojících a s anděly v přepodivné slávě Boha radostně chválících. VII. verš 2., 4., 9., II.

Jak pečeť s e d m á otevřena. Sedm andělů se postavilo před Pánem. Jiný anděl s kadidlem při oltáři. Potom z těch sedmi andělů čtyři, druh po druhu troubili, a v tom přehrozná pokuty Boží světu jsou předukázány. VIII. verš 2., 3., 7.

Jak pátý anděl zatroubil a přehrozná trápení lidí skrze kobyvky vylita jsou na bezbožné. Po zatroubení pak šestého anděla rozvázáni jsou čtyři andělé-zhoubcové lidí, a k tomu přidán preveliký počet strašlivých jezdců apokalyptických. IX. verš 3., 13., 16.

Jak anděl slavný jednou nohou na zemi, druhou na moři stoje, volal. Sedm hromů mluvilo. On potom s přísahou jistý všech

časů cíl osvědčil, a knihu, kterouž v ruce držel, sv. Janovi pozřítí dal. Kapitola X. verš 4., 7., 9.

Jak dva svědkové Páně Henoch a Eliáš od šelmy přemoženi a sbiti byli. Těla jejich nepohřbena ležeti mají, ale vstanouce z mrtvých, v nebe vstoupí. A když sedmý anděl zatroubí, Kristus Pán království obdrží a slávu svou nebeskou předivně zjeví. XI. verš 8., 11., 15.

Věští boje církve proti třem hlavním nepřátelům, jež naznačuje drakem, šelmou mořskou a nevěstkou, předpovídá též pokoření i zavržení nepřátel a oslavení i věčnou blaženost věrných služebníků Kristových.

Jak ženě sluncem oděné *drak sedmihlavý* syna pozřítí chtěl, ale Michal archanděl draka přemohl.

Nad nímž, ačkoli účastníci Beránkovi zvítězili, i žena uletěla, a země řeku vypila, však ten drak rudý proti ostatkům svatých bojovati nepřestává XII. verš 7., 10., 11., 16., 17.

Jak rudé šelmě hrozné proti svatým bojovati i nad nimi zvítěziti dopuštěno. Jiná šelma, k Beránkovi, podobná jiné věci provodila, jejíhožto charakteru kdo nepřijal, kupovati ani prodávati nemohl. XIII. verš 7., 11., 16.

Jak Beránek s prvotinami svatých na Sionu

viděn. Anděl letě, ku pokání napomínal. Druhý anděl pád Babylonu ohlašoval. Třetí, chtějícím šelmu ctíti, pohružku činil. Poslední pomstu svou nad bezbožnými Kristus předukázal. XIV. verš 6., 8., 9., 14.

Jak Pán ukázal sv. Janu sedm andělů a sedm posledních ran, moře sklenné a nad ním ty, kteří nad šelmou zvítězili, divné Boží chvály s velikou radostí prozpěvujíce. XV. verš 2., 3.

Jak přehrozných sedm ran Božích na šelmu a účastníky její vylito, v nichž spravedlivé hněvu Božího pomsty na nešlechtný a od falešných proroků lstivě svedený svět se valící zavřeny jsou. XVI.

Hrozné odsouzení ohyzdné a krví svatých opilé nevěstky, kteráž na šelmě seděla, a bojující s Beránkem jest přemožena. VII.

Jak sv. Janu ukázán hrozný, rychlý, nena-dálý pád a zahynutí Babylona. Pláč a naříkání nad ním na zemi nastavší, radost pak a veselí na nebi. XVIII. verš 9., 20.

Jak spravedlivé Boží soudy i v pomstě nad Babylonem i ve způsobení té věčné svatby Beránkovy radostně všechna stvoření zvelebují a oslavují. Za tím ukázán způsob Pána k soudu poslednímu se beroucího, ano i způsob trápení věčného. XIX. verš 7., 11., 17.

Jak anděl 'draka starého svázal, kterýž *po tisíci letech* zase na čas rozvázan býti má. Mučedníků Božích odplata. Vítězství nad Gogem a Magogem. Soud i výpověď mrtvým podle knih otevřených. XX. verš 3., 4., 9., 12.

Jak sv. Jan viděl nové nebe a zemi, i Jerusaleém nový, město nejslavnější, jehož předivný způsob a nikdy nevidané ani neslýchané ozdoby široce vypravuje a popisuje základy městské zdi drahým kamenem zdobené totiž: první základ jaspisem, další safirem, chalcedonem, smaragdem, sardonyxem, sardiem, chrysolithem, beryllem, topasem, hyacinthem a dvanáctý základ amethystem. XXI. verš 2., 10.

Jak Pán skvoucí potok živé vody se vším, co k věčnému blahoslavenství přináleží, brzký příchod svůj předpovídá, zřetelně tím dávaje svým návěští, aby se ku přijetí jeho bedlivě strojili. XXII. verš 2., 7., 12.

Především tento přehled, počnem s výjevy znázorněnými v kapli Panny Marie:

1. Na stěně východní bývaly původně 3 řady obrazů pod sebou, z nichž první nejhořejší se nám nedochovala. Apokalyptické malby zachovány nejlépe na stěně východní, kdež dvě dolejší zachované řady obrazů představují výjevy ze zjevení, nad nimiž a vedle

nichž nápisy v latinském jazyku vysvětlují, co který obraz představuje. Jsou to hlavně výjevy z kap. V.-XII. Nejhořejší nápis vztahoval se asi k nejhořejší nedochované řadě obrazů.

B.

Lokalisování maleb apokalypsy.

Z celého (tohoto) mystického obsahu zjevení dochováno nám následujících 20 výjevů:

Trůn Páně, obklopený čtyřmi zvířaty, 7 svícny a 7 hvězdami a kůry andělskými. Jsou ve výklenku záp. okna u Sv. Kříže, u Panny Marie pak:

1. Čtvero zvířat se čtyřmecítma starců koří se Beránku, majíce každý harfu a báně zlaté plné vůně a metajíce harfy a koruny své před ním v prach.

2. Čtyři apokalyptičtí jezdci na koni bílém, rusém, černém a plavém.

3. Duše mučedníků pod oltářem. VI. 9.

4. Anděl zvrhl zlatou kaditelnici před oltářem. Kap. VIII., 3.

U P. Marie: Východní stěna hořejší řada. Jak:

5. Šestý anděl troubí a rozvázáni čtyři andělé zhoubcové lidí, kteří jsou uvězněni při veliké řece Eufratu, aby zhubili třetí díl lidí. Kap. IX., 13-16.

6. Vojsko lidu jízdného, dvěstěkrát tisíc tisíců, jak se blíží.

7. Anděl knihu, kterou v rukou držel, Janovi pozřítí dal. Kap. X., 10.

8. Jan měří chrám, Kap. XI., 1.

9. Eliáš a Henoch před národem. Kap. XI.

10. Dva svědkové Páně, Eliáš a Henoch od šelmy přemoženi a sbiti. Kap. XI. 7.

11. Těla jejich nepohřbena leží. Kap. XI. 8.

12. Po půl čtvrtu dni duch života od Boha vstoupil do nich. Kap. XI. 11.

13. Zemětřesení. Kap. XI. 13.

Východní stěna, dolejší řada na výstupku :

14. Sedmý anděl troubí Kap. XI. 15.

15. Chrám s archou. Kap. XI. 19.

16. Zemětřesení, blýskání a hřmění.

17. Žena s drakem. Kap. XII.

18. Michal archanděl draka přemohl. Kap. XII. 7.

Zavržení obžalobce bratrů v pekle.

Na západní stěně:

Žena uletěla na poušť. XII. 6.

19. Žena s drakem proti ostatkům svatým bojující. Kap. XII. 17.

20. Žena s děťátkem a korunnou hvězdnou. XII. 13.

Ostatní výjevy z Apokalypsy jednak nedochovány, jednak znázorněny jsou ve veliké věži v kapli sv. Kříže a sice jsou to počáteční výjevy Apokalypsy od kap. I. do kap. VI. (viz popis maleb tamějších).

C.

Výjevy tyto lokalisují, vykládají a luští se takto:

1. Jižní strana: Druhý apokalyptický jezdec na červeném oři. Kap. VI. 4.

2. Západní ostění okna (okenní výklenek): Z mrtvých vstání Krista (Kristus vstává z mrtvých).

Stěna východní, hořejší řada:

1. Šestý anděl troubí a rozpoutává anděle Eufratu. IX. 13—16.

2. Lid jízdný. Kap. IX. 16.

3. Jan polyká knihu. X. 9.

K reprodukci obrázku třeba podati bližší obsah Apokalypsy. Ježto umělec zhostil se svého úkolu zcela originelně a samostatně, pokusíme se o výklad pozadí zvláště zajímavého. Malíř chtěl asi naznačiti sladkost jako med v ústech Evangelisty a hořkost v životě po pozření knihy tím, že znázornil v pozadí mřížoví, jímž hledí 6 hlav-obličejů, jímž sbíhají se sliny po sladkosti tajemného obsahu knihy, hořkost naznačil tím, že zvracejí a slintají, neb jim nedostává se vyvolení, jen světci Janovi dopřaného.

Výklad vyobrazení Tom. Modenského doplníme celým zněním k vidění sv. Jana líčenému v kap. X. 1—11. Kapitola tato zní:

1. I viděl jsem jiného* anděla silného,

sestupujícího s nebe, oděného oblakem a † duha na hlavě jeho byla,** a tvář jeho jako slunce, a nohy jeho jako sloupové ohnivé (byli) *K. 5,2. † K 4. 3 **Mar. 17. 2. Zjev. 1. 16.

2. A v ruce své měl *knížku otevřenou, i postavil nohu svou pravou na moři a levou na zemi. *K. 5. 1. † Ľal. 72, 8.

3. A* volal hlasem velikým, jakoby lev řval; a když dokonal volání, mluvilo sedm hromů † hlasy své. *K. 18, 2. † Žal. 29, 3 seq.

4. A když odmluvilo sedm hromů hlasy své, byl bych to psal; ale slyšel jsem hlas s nebe, řkoucí ke mně: Zapečeť *to, co mluvilo (těch) sedm hromů a nepiš toho. *Dan. 8, 26. K. 12, 4, 9.

5. Tedy *anděl, kteréhož jsem viděl stojícího na moři a na zemi, † pozdvihl ruky své k nebi. -*Dan. 12, 5. † Gen. 15, 22. Dent. 32. 40. Dan. 12, 7.

6. A* přísáhl skrze Živého na věky věků, kterýž* stvořil Nebe i to, což v něm jest, a Zemi i to, co na ní jest, a Moře i to, co v něm jest, že již více času potom nebude. *Mat. 26, 63. † Žal. 124, 8. K 146, 6. Skutk. 14, 15.

7. Ale* ve dnech hlasu sedmého anděla, když bude troubiti, † dokonánoť bude Tajemství Boží, jakož zvěstoval Služebníkům svým, Prorokům. *K. 11, 15. † Řím. 16, 25, 26. I. Kor. 15, 51.

8. A ten hlas, kterýž jsem byl slyšel s Nebe,

opět mluvil se mnou a řekl: Jdi a vezmi *Tu knížku otevřenou z ruky Anděla, stojícího na moři a na zemi. *v. 2.

9. I šel jsem k Andělu a řekl jsem jemu: Dej mi tu knížku. I řekl mi: Vezmi a pozři ji, a učiníš hořkost v životě tvém, ale v ústech tvých bude sladká jako med.

10. I vzal jsem tu knížku z ruky Anděla a pozřel jsem ji, i byla v ústech mých sladká, jako med; ale když jsem ji pozřel, hořko mi bylo v životě mém.

11. I řekl mi: Musíš opět *prorokovati Lidem a Národům a Jazykům i Králům mnohým. *K. 1, 11, 19.

4. Jan měří chrám. XI. 1.

Dolejší řada :

1. Sedmý anděl troubí. XI. 15.
2. Chrám s archou úmluvy. XI. 19.
3. Zemětřesení.

S t ě n a z á p a d n í (u Neuwirtha nesprávně východní) hořejší řada :

1. Eliáš a Henoch před lidem.
2. Eliáš a Henoch zvířetem z propasti přemožení.
3. Mrtvoly obou svědků.
4. Duch snáší se k Eliášovi a Henochovi.
5. Zemětřesení.

Dolejší řada :

- 1. Apokalyptická žena před drakem.

2. (na výstupku) sv. Michal a jeho andělé bojují proti ďáblům z pekel. Kap. XII. 7.

3. Zavržení obžalobce bratrů v pekle. XII. 10.

Západní stěna:

Apokalyptická žena. Žena uletěla na poušť. Kap. XII. 6.

Krásná apokalyptická žena s dítětem a hvězdnou korunou, oděná sluncem, a stojící na měsíci. Kap. XII. 1.

7. Vidění obnovené přírody a nového Jerusalema i věčného kralování Kristova se svatými.

Kapitola XXI.

Nové nebe, nová země, nový Jerusalem. v. 1—8.

A viděl jsem nové nebe a novou zemi, neboť první nebe a první země pominuly, a moře už není. A viděl jsem město svaté, Jerusalem nový, an sestupuje s nebe od Boha, jsa připraven jako nevěsta ozdobená pro muže svého. A uslyšel jsem hlas veliký s nebe, an praví: Hle, stánek Boží s lidmi a přebývati bude s nimi, a oni budou jeho lidem, a on, Bůh, s nimi bude jejich Bohem; a (Bůh) setře všelikou slzu s očí jejich, a smrti nebude již; ani zármutku, ani křiku, ani bolesti nebude již, neboť první věci pominuly. I řekl ten, jenž seděl na trůně: Hle, obnovuji všecko. A řekl mi: Napiš (to), neboť tato slova jsou spolehlivá a pravdivá. A řekl

mi: Stalo se. Já jsem alfa i omega, počátek i konec. Já dám žíznivému ze studnice vody živé zadarmo. Kdo zvítězí, obdrží to a (já) budu mu Bohem, a on bude mi synem. Bázlivci však a nevěrci a ohavníci a vrazi i smilníci a čarodějníci a modláři a všickni lháři budou míti díl v jezeře hořícím ohněm a sírou; to je smrt druhá.

Popis nového Jerusalema. 21, 9—27.

I přišel jeden z těch sedmi andělů, kteří měli sedm misek plných sedmi ranami posledními, a mluvil se mnou řka: Pojď, ukáži ti nevěstu, manželku Beránkovu. I odvedl mě v duchu na horu velikou a vysokou, a ukázal mi město svaté, Jerusalem, ano sestupuje s nebe od Boha, majíc velebnost božskou. Lesk jeho byl podoben kameni nejdražšímu jako kameni jaspisovému, jasnému jako křišťál. Mělo hradbu velikou a vysokou, s dvanácti branami a na branách dvanáct andělů a jména napsaná, totiž jména dvanácti pokolení israelských; od východu tři brány, od severu tři brány, od jihu tři brány a od západu tři brány. A hradba městská měla dvanáct základů a na nich dvanácte jmen dvanácti apoštolů Beránkových.

A ten, jenž mluvil se mnou, měl jakožto míru třtinu zlatou, aby změřil město i brány a hradby jeho.

Jest pak to město položeno ve čtverhranu,

a délka jeho je tak veliká jako šířka. I změřil město třtinou zlatou na dvanáct tisíc honů, a délka i šířka a výška jeho jsou stejné. A změřil hradbu jeho stočtyřicet čtyři lokty míra to lidská, které užil anděl. Stavba hradby, jeho byla z jaspisu, město pak samo bylo čisté zlato, podobné čistému sklu. Základy hradby městské byly ozdobeny všelikým drahokamem; základ první byl z jaspisu, druhý ze safíru, třetí z chalcedonu, čtvrtý ze smaragdu, pátý ze sardonyxu, šestý ze sardisu, sedmý z chrysolitu, osmý z berylu, devátý z topasu, desátý z chrysoprasu, jedenáctý z hyacintu, dvanáctý z ametystu. A dvanáct bran (bylo) dvanáct perel; jedna každá brána byla z jedné perly, a ulice města byla čisté zlato jako průhledné sklo.

Chrámu jsem v něm neviděl, neboť Pán Bůh všemohoucí jest chrámem jeho, a Beránek. A to město nepotřebuje slunce ani měsíce, aby mu svítily, neboť velebnost Boží je osvítila, a svící jeho jest Beránek. I budou choditi národové ve světle jeho a králové země přinesou slávu a čest svou do něho.

A brány jeho nebudou se zavíratí za dne, neboť noci tam nebude; a přinesou do něho slávu a čest národů. A nevejde do něho nic nečistého, ani kdo páše ohavnost a lež, leč jen ti, kteří jsou napsáni v Beránkově knize života.

Západní stěna:

Sedmihlavý drak chrlí proti ženě vodu, kterouž země pozří. Kap. XII. 15.

D.

Určení umělců.

Apokalypsa připisuje se Modenovi, ač počátek v kapli sv. Kříže ukazuje spíše na Dětricha Pražského, viz Průvodce našeho str. 4, 22, 30.

Portréty Wurmserovy Karla IV. a členů císařské rodiny.

Na jižní stěně P. Marie znázorněny po pravici známé trojí portréty Karla IV.

1. Karel s domnělou Blankou vlastně a správně s korunovaným knížetem.

2. Karel s mladým korunovaným princem odevzdávajícím Karlovi dva trny z trnové koruny v křišťál uzavřené.

3. Karel sám před reliquiářem sv. Kříže.

Nad těmito obrazy bývala vymalována poprsí s podpisy. Jeden z těchto podpisů, zřetelně čitelný, dí: „Blanca regina“, což bývá mylně vztahováno na dolejší vyobrazení, jež se vysvětluje jako Karel a domnělá Blanka, v pravdě nápis „Blanca“, nad těmito dvěma postavami se nalézající, byl podpisem pod poprsím královny Blanky, jež bývalo nad tím vymalováno a se nedochovalo.

(Na straně jižní v levo jsou jak již řečeno apokalyptické výjevy. Znázornění tu apokalyptičtí jízdní, pak, jak se čtvero zvířat se čtyřmecítma starců koří před Beránkem, majíce jeden každý harfu a báně zlaté plné vůně.)

Karel a domnělá Blanka.

Karel IV. a Dauphin.

Karel IV. před ostatkovým křížem.

Portréty ty připisují se Mikuláši Wurmserovi ze Strassburka, o němž viz str. 4, 22, 30 Průvodce našeho 2. vyd. z r. 1909, 1. vyd. z r. 1901.

2. Kaple sv. Kateřiny.

Vchod ke kapli sv. Kateřiny.

1. Anděl z chodby ke kapli sv. Kateřiny.
2. Sv. Kateřina (strana epištolní oltáře).

Kaple sv. Kateřiny.

Výklenek nad oltářem.

Antependium Ukřižování.

Karel a Anna Falcká čili vzhledem k tomu, že Anna Falcká byla již mrtva, snad Anna, Svidnická?

Ukřižování na skle u sv. Kateřiny.

Anna Falcká zemřela již 2. II. 1353, spíše to bude třetí choť Karlova: Anna Svidnická, máteř Václava IV. (jenž narozen v Norimberku r. 1361).

II.

DONJON ČILI HLAVNÍ NEB VELIKÁ VĚŽ.

A.

Tabulové malby.

1. Kaple sv. Kříže

(vysvěcená 9. února 1365) sestává z galerie tabulových obrazů a maleb nástěnných.

Mistr: Dětřich (Theodoricus do léta 1365).

Jižní stěna znázorňuje: tři řady obrazů tabulových.

Nejhořejší řada: Dva obrazy a ve cviklích andělé. Dva obrazy představují snad sv. Petra a Pavla. Pod tím: Čtyři obrazy představující asi sv. papeže s tiarami, kříži a knihami; v obou cviklích andělé. Nejdoleji: Šest obrazů představujících asi svaté vladaře se žezly, štíty a říšskými jablky. Na prvním štítě v pravo břevno, na druhém francouzská lilie, na třetím tři koruny, v levo na prvním tři koruny, na druhém tři lvi a na třetím znak neznatelný.

Dveřní výklenek na jižní straně vyplněn čtyřmi učiteli církevními, jsou to:

1. sv. papež Řehoř Velký,
2. sv. Jeroným (červený háv),
3. sv. Augustin,
4. sv. Ambrož.

Východní okno přední, levá stěna výklenku: dvě řady obrazů. Hořejší řada:

sv. biskup uprostřed dvou světíc. Dolejší řada : sv. biskup, po jehož pravici světice ; obraz po levici scházel již za dob Balbínových (r. 1681).

Východní okno přední, pravá stěna výklenku: dvě řady po třech obrazech: Shora tři svatí biskupové, zdola uprostřed pět mnichů (snad pět bratrů sv. Vojtěcha); po jichž levici a pravici svatí opatové s berlou a knihou.

Druhé východní okno. Výklenky pokryty též nástěnnými malbami, představujícími Krista u Marie a Marty a zvěstování Panny Marie (svátek ten u nás zaveden r. 1383 arcibiskupem Janem z Jenštejna).

Přední okno východní. Nahoře ve výklenku zajímavá nástěnná malba sv. tři králů přinášejících dary Jezulátku, sahajícímu po dárku. Ušlechtilé nahnutí hlavy a těla Rodičky Boží, za níž stojí sv. Josef; za ohradou nad ním vůl a oslátko. (Rodičku porovnej s onou ve Sv.-Václavské kapli u sv. Víta v Praze na obraze Seslání Ducha sv.)

Hlavní severní stěna. Nad oltářem nad zamřížovanou schránkou, kde chována koruna a korunovační klenoty, jest tré menších obrazů ve dvou řadách nad sebou. Jsou to : dole triptych Tomáše z Modeny s Madonnou Karlštejnskou uprostřed, sv. Václavem a Palmatiem po stranách; nad ním taktéž triptych

týchž rozměrů : s Ecce Homo uprostřed a nad tím nejhořeji jako hlavní obraz : Dětrichovo „Ukřižování Páně.“

Když Dětrichovo „Ukřižování Páně“ a triptych Mutinův odvezeny do Vídně (r. 1780), vyplněna mezera pod triptychem Tomášovým za krále Ferdinanda Dobrotivého nápisem „Ferdinand I., Imperator Austriae, Rex Bohemiae“. Na tom místě nyní jsou ony obrazy, jež z Vídně vráceny (r. 1902) na svá původní místa.

Ostatní místo hlavní této stěny nad oltářem vyplněno třemi řadami obrazů a šesti výplni. Snad znázorněno tu dvanáct apoštolů a Rodička Boží.

Nejhořejší výplně vyplněny obrazy znázorňujícími : na evangelijní straně štít s orlem, nad nímž koruna a vedle něhož poprsí, na straně epištolní štít s českým lvem, korunou a hlavičkou. Nižší cvikl po evangelijní straně znázorňuje boj sv. Michala s drakem.

Východní stěna: Obě zadní půle, tři řady obrazů.

Spodní čtyři obrazy :

1. Světec s křížem a knihou.
2. Světec s mečem.
3. Světec se štítem a praporem. (Mouření jest sv. Mořic.)
4. Světec se štítem a mečem.

Hořejší řada:

1. Světec se žezlem a knihou.
2. Světec se žezlem a palmou.

Vedle každého obrazu cvikl se zajímavými portréty (asi malířů a stavitelů Karlštejnských).

Zcela nahoře pouhé cvikle s portréty. Všechny tyto portréty drží svitky papíru (asi plány a malby).

Západní stěna: Obě zadní půle, tři řady obrazů.

Dolejší: dva sv. biskupové s mitrami a dva prostovlasí světci.

Prostřední: sv. biskup s infulí a mitrou, drží v levici model kostela, dále světec s knihou a palmou. Vedle obou zajímavé cvikle.

Zcela nahoře ve cviklích opět portréty s plány.

Východní okno.

Levý výklenek: dvě řady obrazů světic. Nahoře přední světice s palmou a beránkem, prostřední palmou a šípem, a dále s palmou a ptákem.

Dolejší řada: světice krmící chudé, snad sv. Alžběta, uprostřed světice spínající ruce k modlitbě. Staročeská veleba září ze zraků nejkrásnější světice této, svatě to Ludmily, již označuje blíž uzel čechle kol krku; v pravo světice držící v rukou model kostela, snad sv. Anežka Přemyslovna.

Východní okno zadní.

Pravý výklenek: po třech světcích ve dvou řadách:

Hořejší: první drží palmu a v levici kapli, druhá drží palmu a knihu, třetí drží palmu a meč, v levici kolo (asi sv. Kateřina Alexandrijská.)

Dolejší: první světice drží knihu v levici, druhá drží říšské jablko v levici a v pravici žezlo, třetí rozevřenou knihu.

Západní okno.

Levý výklenek: dvě řady po pěti světcích:

Shora: sv. biskup s knihou, infulí a mitrou; vedle sv. Diviš (Dionysius, S. Denis) držící v rukou svou sťatou hlavu; vedle sv. biskup.

Dolejší řada: svatí biskupové s knihami a infulemi, a světec s kalichem.

Západní okno.

Pravý výklenek. Dvě řady po třech tabulových obrazech.

Shora: svatí biskupové (ten zcela v pravo drží draka v ruce).

Dolejší řada: sv. biskup uprostřed dvou prostovlasých světců držících knihy, palmy a neznámé předměty v levicích.

Východní stěna, obě přední půle:

Dolejší řada: čtyři svatí rytíři se štíty a korouhvemi. Přední v levo asi sv. Palmatus.

Prostřední řada: dva svatí rytíři s týmiž emblémy a zajímavé dvě výplně vedle nich.

Třetí řada: výplně.

Západní stěna, před mříží: čtyři řady obrazů.

Nejdolejší; sedm svatých vladařů se žezly, jablky a vypouklými štíty.

Na štítech od levé ruky ke pravé na prvním břevno, na druhém uherský kříž (snad sv. Štěpán), na třetím a čtvrtém dvouhlavý orel, na pátém jednoduchý orel, na šestém a sedmém po třech korunách.

Hořejší řada: výplň, pět sv. biskupů a výplň.

Třetí řada: výplň, tři sv. biskupové a výplň.

Nejhořejší čtvrtá řada: uprostřed Boží Beránek a ve výplních buď andělíčkové anebo hlavy.

B.

^ Nástěnné malby u sv. Kříže.

Úvod či Počátek Apokalypsy začíná u sv. Kříže.

Výklenek západního okna totiž pokryt malbami nástěnnými, představujícími výjevy z počátku apokalypsy, a to násle-

dujícími: jak Bůh Otec sedí ve své slávě na prestolu, třímaje v levici zapečetěnou (zavázanou) knihu, obklopen jsa čtyřmi zvířaty evangelistů: lvem, býkem, orlem a zvířetem s tvářností člověka, pak mystickými sedmi svícny po levici a sedmi hvězdami po pravici a dále kůry andělskými. Zjevení sv. Jana Ev. I. 12., 16., 20., IV., 4., 6., 7., 8., 9., 10.

Pod tímto obrazem jest výjev, jak se koří Beránku čtyřmecítma (čtyřiaadvacet) starců, metajících mu k nohám své koruny, své harfy, mandolíny, lyry, cimbály a kadidlové vázy. (Zajímavé jsou tvary různých nástrojů hudebních z doby Karolinské. K tomu podotýkáme, že Karel IV. znal a měl též dudy staročeské. (Dle sdělení prof. Zírta.)

C.

V ý p l n ě k l e n b o v ý c h r o h ů . •

Přezajímavé jsou též jednotlivé výplně vedle tabulových obrazů u sv. Kříže. Cvikle tyto, obyčejně trojhranné, vyplněny obrázky lišícími se od vyobrazených světců svými kroji, hlavně pokrývkou hlavy, v níž zříme kroj doby Karlovy. Že nepředstavují tyto malby světce, vyplývá již z toho, že nejsou hlavy obklopeny aureolou, naopak pokryty bývají čepicemi zahrocenými (zašpičatělými). Možná, že se tak stalo za účelem vyplnění výplňů spíše však lze spatřovati ve vyobra-

zeních těch vedle zajímavých dokladů o kroji doby Karlovy něco jiného.

Nebude snad daleko od pravdy, projevíme-li náhled, že obrázky ty jsou s pravděpodobností snad portréty osob s výzdobou kaple sv. Kříže souvisejících, což by zasluhovalo podrobného prostudování.

2. Obrazy z Vídně na Karlštejn vrácené.

Bližší viz Zlatá Praha 1901 náš článek o Karlštejnské Madonně.

a) **Triptychon Mutinovo** : Madonna Karlštejnská se sv. Václavem a Palmacím.

Když 16. června r. 1901 J. V. císař Frant. Josef I. navštívil Karlštejn, rozhodl, aby vráceny byly z Vídně Karlštejnské obrazy cho- vané tam od r. 1780 (do r. 1902) opět na svá původní místa. A tak královská kaple, posvěcená dne 9. února r. 1365 památce Umučení Páně a sv. Kříže, září nyní opětně v původní své kráse, působíc opět celým dojmem nevídané nádhery, v celé střední Evropě svého druhu jediné. Z obrazů těch podáváme triptych Tomášův, t. zv. Madonnu Karlštejnskou. Obrazy byly ve Vídni od r. 1780. Když totiž prof. Ehemant, zabýval se r. 1775 studiiemi maleb karlštejnských, projevil názor, že obrazy Tomáše z Modeny (Thomas de Mutina) jsou starými malbami

olejovými, což pak vyslovil též ve Vídni Mechel, sestavující právě císař. král. galerii v Belvederu vídeňském. Z toho vznikla učená hádka, rozepsali se v uměleckém světě pro a contra, a všeobecný zájem o otázku tuto měl v zápětí, že nařízeno z Vídně, aby z křížové kaple karlštejnské vyzdviženy a do Vídně přivezeny byly tři obrazy Tomáše Modenského (spojené potom v jediný obraz, nynější to triptychon), dále obrazy Děťřicha Pražského, totiž obraz představující Ukřižovaného s Marií a Janem Ev., a téhož dva další obrazy, představující církevní otce svatého Ambrože a Augustina. Tak tyto obrazy zavezeny z posavadního svého stanoviska z kaple královské na Karlštejně za účelem dalšího zkoumání r. 1780 do Vídně, tu zadržovány v Belvederu až do r. 1902, kdy po návštěvě J. V. císaře na hradě Karlově r. 1901 dán pokyn k jich vrácení na Karlštejn.

Tři obrazy Tomášovy spojeny ve Vídni rámem v jeden triptych a zařaděny Mechlem v čelo „staroněmecké školy“, (!) pod čís. 1. jako domnělá malba olejová pocházející od domnělého Tomáše z Mutiny čili z Muttersdorfu (Mutěninu) v Čechách, z roku prý 1297.

Roku 1781 napsal o těchto domnělých nejstarších olejových obrazech „staroněmecké“

školy Hilschenbach: „Das erste, was beim Eintritt (ins Belveder) in die Augen fällt, sind zwischen den Fenstern vier grosse Gemälde auf einem goldenen Grunde. In keiner Gallerie sah man noch diesen Pinsel, in keiner älteren Nachricht las man die Namen Mutina, Wurmser und Theodoricus, nirgends redete man noch in unserem Vaterlande von wirklich vorhandenen Oelgemälden (!) aus dem XIII. und XIV. Jahrhundert. Hier sind nun die Proben hergeschafft vom Schlosse Karlstein aus Böhmen, beurkundet aus Archiven des Landes und wie die von mehreren Künstlern in Gegenwart des Fürsten von Kaunitz gemachten Proben zeigten, wie der Augenschein es lehren kann, unwidersprechliche Anwendung des Oels.“

Objev tento, jak co do způsobu malby, tak i co se týká osoby a původu autora, vyvolal celou literaturu sporných hádek, až pak Ital V. Federici důkladnými rozbory prokázal, že malby nejsou malovány olejem, nýbrž al tempera, a v autoru zjištěn Tommaso de Mutina (Tomáš z Modeny), v italském Benátsku, jež slula ve středověké latině Mutina.

Tommaso Mutina, jako by byl tužil věci budoucí, označil dílo své sám rýmovaným veršem Leoninským pod Madonnou:

Quis opus hoc finxit
 Thomas de Mutina pinxit
 Quale vides lector
 Barisini filius autor.

Což znamená v překladě:

Kdož dílo toto vytvořil?
 Thomas de Mutina (je) maloval
 jak vidíš čtenáři,
 Barisinův syn autorem.

Učinil tak patrně z té příčiny, aby autorství své vytkl oproti jiným malbám u sv. Kříže zadaným jinému mistrovi, jelikož všechny ostatní obrazy tabulové v kapli křížové maloval jiný malíř totiž dvořenín Karlův, mistr Theodoricus, starosta Pražského cechu malířského, zvaný vůbec Dětrich s pozdějším přídomek Pražský. Malby Tommasovy malovány jsou na dřevě bukovém, zlaté ornamenty na dřevě lipovém. Výška obnáší 70 cm, šířka středního obrazu 54 cm; postranní obrazy po 44 cm. Triptych představuje tři skupiny: prostřední z nich Madonnu v poloprofilu s Jezulátkem, ukazujícím Madonně pejska, s nímž sobě Ježíšek druhou rukou pohrává.

Pod nimi nalézá se ve dvou řádkách hořejší nápis v leoninech. Po pravici střední skupiny té stojí sv. Vácslav, třímající v pravici svatováclavské kopí s praporem svato-vojtěšským (původní válečnou korouhví rodu

Slavíkovců), levici máje opřenu o štít se starším znakem české říše, staročeskou to orlicí. Zvláštní zájem budí pokrývka hlavy mající podobu čepic benátských dožat, z čehož lze již usuzovati, že původ obrazu ukazuje na Benátsko.

Porovnej podobu sv. Václava Mutinova s poprsím Karla IV. z triforia sv. Vítkého v Praze. Nápadná podoba opravňuje k domněnce, že umělci Italovi stál Karel IV. modelem k sv. Václavu, pročez měli bychom tu tvář Karlovu z mládí jeho z r. 1352—1354 kdy mu bylo 36—38 let (neb za pobytu jeho ještě dřívějšího v Itálii r. 1333?) Mistr Tomáš zalichotil tu dvojnásob Karlu IV. vypodovniv jej v hávu a majestátu dožat benátských, a zvoliv jeho podobu za portrét sv. Václava, předka Karlova po přeslici. (Léta Karlova * 16./V. 1319, † 29./XI. 1378.)

Po levici Madonny znázorněn mladistvý světec v rytířském brnění, prostovlasý, představující sv. Palmací (Palmatus). Tomuto světci zasvětil Karel IV. též farní kostelík budňanský, zbudovaný r. 1356 na výběžku hory Javoroky pod Karlštejnem.

Zajímavé jsou kroje obou rytířských postav, odpovídající krojům Karlovy doby. Obrazy malovány na zlaté půdě, do níž vtlačen ornament, představující říšskou orlici a českého lva, vzájemně se střídající.

Co se týká doby vzniku malby této, soudí se, že Karel IV. jsa na své výpravě do Itálie ke korunovaci římské na krále římského a císařství imperia romanského (1354—1355), zastavil se v klášteře San Nicolò di Trevisto v horní Itálii (slovenský Trbíč). Zde poznal osobně Tomáše Modenského, v němž snad Karel tušil Slovince? Tomáš ozdobil v letech 1350—1352 ambity kláštera toho v Trevisu freskovými malbami. Tomáš vynikal i jinak jako malíř miniatur; maloval r. 1350 miniatury k bibli Giovanniho, faráře v St. Agnese, jenž bibli tu věnoval bratrům kazatelského řádu S. Nicolò.

Tak se asi stalo, že jej poctil Karel císařskou zakázkou pro svůj Karlštejn, tehdy právě z hruba dostavovaný.

Zdali Karel Tomáše do Čech povolal, a zdali Tomáš obrazy ty v Čechách maloval, aneb zdali tabulové obrazy do Čech s sebou přivezl neb toliko zaslal, není s určitostí doloženo, zdálo by se však býti pravděpodobno, že nástěnné malby i jiné Tomáš maloval na hradě zejména vzhledem k italské technice apokalypsy a k tomu, že triptychon malováno na neobvyklém pro Itálii dřevě *bukovém* a nikoli, jak v Itálii tehdy bylo zvykem, na dřevě *lipovém*.

b) Dětřich Pražský.

a) Některé z Dětřichových obrazů a maleb:

A. Z Vídně vrácené.

Dětřichovo Ukřižování Páně.

Na obraze Ukřižování Páně spatříme veškeré vlastnosti malby Dětřichovy: postavy obyčejně něco hranaté, kulatých plecí, výrazy tváře vždy důstojné, prozrazující jak u maleb Dětřichových zvláště jest význačné, rozhodný typ československý (středoevropský, tváře plné, nos masitý, stavení nosu do profilu, což dodává tvářím zvláštního výrazu). Již dle toho způsobu lze souditi na to, že Dětřich za modely obíral sobě typy ze svého okolí českého. Na deskových obrazech světic opakuje se téměř pravidelně jedna tvář několikrát. Neuwirth se domnívá, že při malbách žen jest vliv italského umění nepopíratelný. Oproti škole mistrů německých vyniká propracováním rukou a prstů, jež nejsou ani přehnaně dlouhé, jak bývá obyčejem u mistrů německých, ani skreslené. Pod Ukřižovaným stojí po pravici Matka Boží, spínající ruce, s výrazem smutku ve zraku i kolem rtů, po levici pak miláček Páně sv. Jan Evangelista, bědující a opírající pravou tvář do dlaně, v levici pak drže knihu. Méně dovedně jsou malovány nohy a prstce. Z nohou Ukřižovaného řine se hojný proud krve.

B.

3. Dětřichův sv. Ambrož.

Jako veškeré ostatní tabulové, t. j. na dřevěných deskách malované obrazy nalézající se v kapli sv. Kříže, představuje též obraz sv. Ambrože polopostavu. Biskup a církevní učitel sv. Ambrož nar. r. 340 v Trevíru (Trier), zemřel dne 4. dubna 397 jako biskup milánský; dal Theodosia Velkého pro jeho ukrutnosti v klatbu a založil rhytmický zpěv církevní (Ambrosianská litanie).

Dětřichem znázorněn, jak má biskupskou čepici na hlavě, hledí do rozevřené knihy, již drží v levici, poznamenává si cosi do knihy pravicí, v níž třímá brk, čímž naznačuje Dětřich jeho činnost jako církevního spisovatele a učitele. Za světce stojí zajímavá knihovna s příhrádkami a knihami.

Lem biskupského pláště je zlatý s vypouklými ornamenty. Taktéž ornamenty na mitře jsou zlatité.

C.

Dětřichův sv. Augustin.

Sv. Augustin stojí, oděn jsa v biskupský plášť a má na hlavě mitru, před pulpitem se zajímavými příhrádkami na knihy a s psacím pulpitem na stůl nasazeným, na němž

stojí kalamář. Na šikmé ploše stolu leží kniha rozevřená, v níž světec levou rukou obrací listy, třímaje v pravici brk, s výrazem v tváři, jako by se na chvíli zamyslí nad místem v písmě nebo v knize. Lem pláště, jakož i mitra jsou posázeny zlatými ornamenty.

Sv. Augustin, církevní otec, narozen 12. listopadu 354 v Tagastě (Numidie), 387 křtěn, zemřel 28. srpna 430 jako biskup v Hippo Regius. Bojoval proti učení Donatistů a Pelagiánů. Je zvláště význačný přísným učením praedestinačním.

4. Ostatní obrazy Dětrichovy vůbec a jich technika.

Obrazy ty malovány jsou taktéž, jako všechny ostatní deskové obrazy kaple sv. Kříže, na zlaté půdě, do níž vtlačen ornament týž, jako na triptychu Tomáše Modenského, totiž vypouklé čtverečky, v nichž se střídá lev s orlicí, heraldické to znaky král. Českého a říše německé, dvojocasý lev a říšská orlice. (O Dětrichovi a ostatních malířích královských na Karlštejně působivších viz našeho Průvodce str. 4., 22., 30. .

III.

Další malířské výzdoby Donjonu či Velké věže z doby Karlovy umístěny jsou po stěnách a stropě schodiště. Schodiště do veliké

věže vyzdobeno znázorněním pro nás nejzajímavějším, totiž

LEGEND SVATOLUDMILSKÉ A SVATOVÁCSLAVSKÉ.

Bohužel v Rudolfské a poslední restauraci r. 1898 přemalovaných a dle starých kopií ještě dosti znatelných, jimž též záhady Apokalypsy daly perný oříšek luštěním obnovy.

Nástěnné malby schodiště velké věže představují známé výjevy z legend českých z doby slovanské i odjinud na př. z kaple svatováclavské u sv. Víta v Praze nám dochované, totiž legendu svatoludmilskou a svatováclavskou. Sv.-Václavská legenda pražského velechrámu sv.-Vítského pochází rovněž z doby Karlovy, později opět přemalována za krále Jiří a Vladislava II., kopírována od Matěje Hutského 1585 a posléz obnovena šťastně pouhým očištěním stěn chlebem — jeden z nejpodarenějších výkonů architekta Hilberta, stavitele dómu sv.-Vítského v Praze.

Legenda svatováclavská na Karlštejně znázorněna cyklem obrazů počínajících zdola schodiště donjonu, pokračuje nahoru až ku vchodu do kaple sv. Kříže a představuje výjevy ze života sv. Václava. Ježto freska chrámu sv.-Jirského dosti se nezachovala, postrádáme

vzoru odjinud a nemáme porovnání s jinými výtvary předkarlovskými leč u sv. Jiří na hradě pražském. Tím Karlštejnská legenda sv.-Ludmilská stojí dosti ojedinelá.

A.

Legend a s v a t o l u d m i l s k á

znázorněna jest cyklem obrazů s výjevy ze života sv. Ludmily. Cyklus počíná od shora a to od vchodu do kaple sv. Kříže po stěnách schodiště dolů. Obě legendy maloval týž mistr, dle domnění Mikuláš Wurmser, neb některý ze žáků Dětrichových (v roce 1357-1360).

Legendu svatoludmilskou zahajují u vchodu do kaple sv. Kříže a Umučení Páně tři postavy, obrysy muže a dvou panen, jedné v červený a druhé v modrý plášť oděných, štíhlých, ruče na knize držících. Na druhé straně modře oděná paní s bílou kapucí, před níž leží zelená kniha.

Jest to snad výjev ze zasnoubení Bořivoje a sv. Ludmily aneb znázornění modloslužby pohanské v knížecí rodině.

Na to následuje:

1. Bořivoj na hodech u Svatopluka dle středověké nehodnověrné pověsti, již líčí kronikáři na př. Dalimil takto:

Svatopluk v Moravě bieše,
 kněz český jemu slúžieše.*)
 Bořivoj přijede k dvoru,
 král jemu učiní vzdoru,
 káza na zemi seděti
 řka: „Sluší tobě věděti,
 že to nesluší pohanu,
 zároveň býti křesťanu.

Dle Hankova vydání Dalimila 23.

2. Další obraz představuje křest Bořivojův:

Dalimil 23.:

Bořivoj prosí krsta ot Svatopluka moravského,
 a ot Methoděje arcibiskupa velehradského.
 Ten arcibiskup Rusín bieše,
 mšu svú slovansky slúžieše;
 v Velehradě krsti Čecha prvního
 Bořivoje kněze českého;
 léta od narozenie božieho
 po osmi set po devětidsát čtvrtého**.)

3. Křest sv. Ludmily arcibiskupem Methodějem na Levém Hradci (neb na Tetíně?)

---

*) což asi znamená, že službou manskou byl mu povinen. Již v indických epických cyklech znám jest ústav vojenských zřízení manských či feudálních, odkad rozšířen na západ. V bylinách a epech slovanských rovněž znám.

**.) což vročení nesprávné, správně asi r. 871-874 pokřtěn Bořivoj Přemyslovec.

4. Stavba prvního českého chrámu Bořivojova totiž kostela P. Marie v samém hradě pražském.

5. Smrt knížete Bořivoje. Sv. Ludmila se třemi syny a třemi dcerami u smrtelného lože jeho. (Viz „Legendu Kristiánovu“ kap. 3. v díle prof. Josefa Pekaře: Nejstarší kronika česká).

6. Korunování nástupce Bořivojova staršího syna Spytihněva na prestol knížecí v Praze neb na Vyšehradě?

7. Přijímání sv. Ludmily a jak

8. vrahové Drahomíř (Drahomírou) vyslaní se blíží, a jak

9. zardousili sv. Ludmilu na Tetíně dne 16. září roku 921 neb 920.

B.

Legend a s v a t o v á c s l a v s k á

počíná od zdola schodiště vzhůru až ke vchodu do kaple sv. Kříže.

1. První obraz značí úmrtí knížete Vratislava, mladšího to syna Bořivoje a sv. Ludmily, otce to sv. Václava Vratislavoviče. Kníže Vratislav leží na smrtelném loži, okolo stojí: máteř jeho sv. Ludmila, vdova jeho Drahomíř a osiřelí synové: sv. Václav a Boleslav se sestrami Přibyslavou a 2 neznámých jmen.

2. Sv. Vácslav korunován dvěma biskupy, moravským a řezenským.

3. Sv. Vácslav, jak na dvoře německého císaře Jindřicha, zdržev se na ranní mši, opozdil se a přišel později do říšského sněmu.

Císař s kurfirsty již shromážděn, chtěl dáti nelibost nad opozděním tím na jevo. Avšak jakmile kníže český vešel, vzdor omeškání svému, ode všech uctivě vítán, sám císař proti němu s úctou se stolce vstal a na svém místě jej posadil, „neb,“ jak dí kronikář Dalimil: „uzřel po stranách světcových dva anděly.“

Zajímavá legenda ta značí asi legendární zastření s t á t o p r á v n í h o v ý z n a m n ě j š í h o postavení českého knížete mezi německými knížaty.*)

Při německé korunovační hostině češím čili č í š n í k e m byl poprvé český kníže již Oldřich při volbě Konrada II. (1024—1037) otce to Jindřicha III.**)

---

*) Kněz český vstúpiv zdravie zda,
ciesar s ctiú proti němu vsta,
na svém stolci jej posadi,
kniežata okolo zsadi.

Pak se počne omlúvati:
Jinak se nemohlo státi;
viděch na čele kříž zlatý,
vědě, že jest člověk svatý;
anjelé boží s niem jdechu. — Dalimil 29.

***) Tak na př. příslušelo knížeti a králi českému táhnoucímu na říšský sněm (do Řezna, Bamberka atd.)

4. Sv. Vácslav jak otvírá žaláře, pouští zajatce na svobodu, rozvazuje jim pouta. (Odstranění trestu smrti pak sv. knížetem provedeno v Čechách poprvé v celé Evropě), jak líčí další výjev, kde

5. sv. Vácslav jako patron práva zemského poráží šibenice (na znamení odstranění trestu smrti).

6. Sv. Vácslav vlastnoručně jme se prováděti sociální opravu též hospodářských řádů zemských, sám kníže příkládá ruku k dílu. To líčí umělec jak: sv. Vácslav okopává pole motykou.

7. Sv. Vácslav seje obilí z rozsívky.

8. Sv. Vácslav žne obilí a mlátí.

9. Sv. Vácslav mele obilí, peče oplatky: („ke mšem oplatky pečeše“ — Dalimil 27)

10. a jak nese oplatky jím upečené do kostela římského neb církve slovanské.

11. Sv. Vácslav okopává vinici Svatovácslavskou

12. a jak ořezává a česá hrozny,

13. jak lisuje víno,

14. jak pochovává mrtvé a jak se modlí za mrtvé,

---

právo pouštěti před sebou oheň, kteréhožto práva dovolával se ještě za volby císaře Leopolda téhož vyslanec hrabě Kinský r. 1680. Tak uváděli se v říši čeští králové. Patrně z obyčeje a ze zvyku vznikla zvyklost a z té privileje.

15. jak nosí dříví chudým sirotám a vdovám („vdovicem drva nosieše“ — Dalimil),

16. a jak týrán při tom v lese,

17. jak sv. Vácslav pokořuje odbojného údělného knížete Radslava Zlického (Zlicko pozdější Kouřimsko):

„Když Radslav kněze — blíž bieše,
uzřež' na čele kříž jmieše,
dva anjely s obú stranú jeho,
užese se *kněze českého* (Pražského).

Radslav skoči s koně svého,
a jde na milost jeho.

Vácslav přije ho k milosti,
řka: „Bátio, jměj na svém dosti“.

Přebyv tu s niem v Žitoměři,
o vše dobré s niem se *smieři!*“

Dalimil 28.

18. Sv. Vácslav jak hoduje s bratrem Boleslavem ve staré Boleslavi.

19. Z a v r a ž d ě n í s v. V á c s l a v a.

Dle líčení Dalimila:

Na modlitbu k cierkvi jděše,
tu ho Boleslav střežeše.

Vácslav uzře bratra svého,
děkuje mu z kvasa ctného.*)

Tehdy mu Boleslav vece,
potrh z nožnic svého meče:

„Bátio, jáz tobě vždy rád slůžu,
nyní takto ti poslůžu;

budeť tu koniec tvým řečem.“

I dá jemu v hlavu mečem.

Taká hróza jeho podje,

že mu ledva k nozie doje;

však utě *ucho Vácslavu*,

vypade meč Boleslavu.

Kněz (kníže Vácslav) vze meč je se mluviti:

„Bratře, mohl bych otplatiti;

ale tolik mi mój tvořec míl,

že bych tvěj krve pro veš svět neprolil.“

Řka to meč *ten bratru vráti*:

„Cos počal rač dokonati.“

Kleče u cierkve na prazye (na prahu)

Boleslav k bratru přiraze,

je se na ludi volati,

na Vácslava žalovati.

Vácslav na praze klečeše,

bohu dušu porúčeše.

kníže a jeho bratří přiskočichu,

dušu s tělem rozdělích,

do šesta léta ot narozenie božieho

po devieti set po dvúdcát osmého**).

Dalimil, 30. Dle Hanky a dle Mourkova vydání rukopisu Cambridgeského z r. 1910.

20. P o c h o v á n í s v. V á c s l a v a,

21. jak marně omývají krev sv. Vácslava

ve St. Boleslavi se stěn, a pak

---

*) včerejšího večera na posvícení ve St. Boleslavi.

***) správně 28. XI. r. 929.

22. převezení mrtvoly sv. Václava do Prahy po třech letech (r. 932).

Hned do Boleslavě jidú,
 a když ku hrobu přijidú,
 počechu těla dobývati
 a do Prahy s niem spiechati.
 Když jej do Prahy nesěchu
 na dvú miestech jím hnúti nemožechu :
 Dvě řece bez brodu přejdú
 a vězni z žaláře vyndú.
 Rány vše zcelely běchu,
 jedinú novú viděchu,
 juž bratr lutě byl učinil,
 tiem znameniem jeho vinil.

Dalimil 31.

23. Zázrak na potoku Rokytce při převážení sv. Václava do Prahy.

24. Biskup (moravský neb řezenský) přijímá mrtvolu sv. Václava do chrámu sv. Víta.

Za těmito výjevy před samým vchodem do kaple sv. Kříže byla postava klečícího muže se modlícího s rukama sepjatýma a klečící ženy se sepjatýma rukama, což představovalo Karla IV. s chotí Annou Svídnickou, (mateří prince Václava IV.), jak se klanějí před vchodem do královské kaple sv. Kříže.

VI.

MALBY NA PALÁCI.

Palác honosil se rodokmenem Lucemburkův, o němž již shora byla řeč a rovněž nedochovaným vyobrazením zázraku u sv. Anežky se sběhlým. (Průvodce str. 17. a 18.)

V.

KŘIDELNÍ OLTÁŘ BUDŇANSKÝ

z doby pokarolinské je nadmíru zajímavé dílo po stránce krojové. Jak kroje tak i technika malířská svědčí o době pokarlovské.

DOSLOV.

Kdyby byl Karel IV. vykonal jen to, co nám o něm známo z pramenů hodnověrných, a abstrahovali bychom ode všech domněnek a dohadů dořešujících nám obraz jeho tváře, jeho úsměvu Otcovského, jeho tklivého pohledu, jenž uměl čísti i v duši svého lidu i v duši jeho nepřátel, jenž bystrozrakem a jakýmsi jasnovidstvím viděl a zřel pět a šest století napřed — svým umem státnickým dořešil pyšnou budovu českého státu, nezapomenuv ani povinnosti své k Němcům dav jim základní zákon státní ve Zlaté bulle (1356) — vždy pečlivý otec — jenž jedinou zdál se míti vášeň — že rod svůj, ale i národ svůj náruživě miloval — byl by moderním i dnes. Hle v audienční síni, obklopen svými rady sedí, a jak dí italský kronikář Marignola, ani za audience nedá si poklidu a oddechu — zaměstnává se zamilovaným svým uměním řezbářským — ani tu neodkládá nože, nýbrž řečníku a prosebníku pozorně naslouchaje,

jakoby zabrán do svých myšlének a dalekosáhlých plánů — i za výslechu audienčního hbitě a pilně vyřezává — leč ni slůvka jemu neujde a hbitě vmísí se v odhovor!

A kdyby svůj zevně prostě gotický hrad kamenný byl uvnitř ozdobil jen ušlechtilým uměním, jež se nám dochovalo, dosti by byl učinil, aby se zapsal zlatým písmem do srdcí svých Čechů, ale též každého uměnímilovného člověka. Postavilť pomník, ba nasel těch pomníků po vlastech českých — aere perennius — nejen sobě ale i své době.

Domysleme si představu o Karlově hradě v době jeho slávy, jak s dětinnou něžností a pietou vzpomíná svých předků po přeslici Přemyslovců, v jichž rod a zemi se otec byl přiženil, — jak se k nim s hrdostí a za Čecha zná a tolik ploch a stěn schodiště posvátného Donjonu-Grálu i paláce věnuje oslavě a apotheose svého ideálu rytířského a patrona sv. Václava jednak, ale též předkům svým po meči nezůstává dlužen homagium své zakázkou, by mu vymalovali rodokmen jeho s vévody a vévodkyněmi Lucemburskými a Brabantskými v celých postavách a krojích až po Karla Velikého — Charlemagne — i Trojské bohatýry epické, ba až na biblického Noema — věru apotheosa a epepeja větší nenapsána jako tuto vymalována: Dziady to Karlovy! Ex Oriente lux!

Žel osudu, že se nám dochovaly jen v kopiích pořizených za císaře Maxmiliána II. v r. 1569-75 a dochovaných ve dvorní knihovně Vídeňské, čímž zachráněn nám alespoň v památce, když za Rudolfské opravy přemalováním zničeny originály.

Rovněž nám nedochovány malby a výjevy o obojím zázraku sv. Mikuláše, jak v klášteře sv. Anežky v Praze r. 1353 Karel uřízl si částečku prstu sv. Mikuláše a pak objevila se krev a jak připojením obou těch partiкулí k sobě tyto opět srostly — jak zajímavé detaily krojové, portrétní, stavební a dobové nám tím zanikly v zapomnění! A tak jako z ambit kláštera na Slovanech k poutníkům sešlým se do Prahy na den okázalé slavnosti Pomlázky a svátku ukazování svatých ostatků a svátostí říšských na zelený čtvrtek a pak v pátek po provodní neděli až z dálného východu a jihovýchodu i západu a severu — hýřivý štětec umělců Pražského cechu a české školy mluvil výmluvně a názorně k lidu o Starém a Novém zákoně názornou biblí Božího zákona — zářila z Karlštejna, z jeho drahokamů, křišťálů, safírů, chrysoprasů, leštěných chalcedonů i amethystů a opálů — illustrovaná kronika o glorifikaci obou rodů Přemyslova i Lucemburkova až do dob růžového jitra paměti lidské — kronika hodná čtení i zahloubání se v ní.

Tato apotheosa vrhá lesk a slávu svého původce a autora jako maják zářící z Čech do Evropy, jehož světlo sahá a hřeje až do našich dnů. —

Zde každoročně v pašijový týden oddával se rozjímání o Umučení Páně a sem v ochranu svých patronů a předků Václava sv. a Karla Vel. i v záštitu své osobně uctívané ochránkyně sv. Kateřiny Alexandrijské, jež pokládána Pařížskou universitou za patronku filosofických studií a v jejíž den Karel v památné bitvě u San Felice 1330 dobyl skvělého vítězství a pasován v poli na rytíře — spěchával Karel, kdykoli mu to dovolovaly povinnosti a starosti vladařské, by procul negotiis — v zeleném věnci hor a lesů Karlštejnsko-Tetínských si oddechl a okřál k novým ideím, spějícím vždy za zdarem svých zamilovaných Čech!

D o s l o v k č á s t i o b r á z k o v é. Litujeme jen, že při dnešních obtížích tiskových a drahotních nemohli jsme hned připojit ukázek z bohatého zdroje Karlštejnské galerie již v prvním díle.

Kéž se najde maecen a vydá nám Karlštejnské malby všechny — a to v reprodukci kolorované, jak kdysi to bylo přáním našim — a jak těž toho president Hlávka, blahé paměti — si přál, ale se nedočkal!

OPRAVY:

- Na str. 12., 15. řádek zdola budiž děleno: rozpuštěným
- „ „ 19., 9. „ shora stůj připisují
- „ „ 24., 15. „ „ budiž děleno: amethystem
- „ „ 24., 9. „ zdola budiž děleno: počnem
- „ „ 26., 7. „ „ stůj korunou
- „ „ 28., 7. „ shora nevychází Žal.
- „ „ 30., 11. „ „ stůj věčného
- „ „ 33., 18. „ „ stůj křišťál
- „ „ 37., 4. „ „ budiž děleno: tri-ptych
- „ „ 37., 14. „ „ stůj výplněmi
- „ „ 46., 10. „ „ stůj do-mněnce
- „ „ 47., 3. „ zdola stůj Itálii
- „ „ 5., 8. „ shora stůj smrti
- „ „ 60. stůj nad odstavcem: Malby na paláci V.
- „ „ 60. nad odstavcem: Křídelní oltář Budňanský VI.

O B S A H:

Proslov	3
Vstup	9
Úvod: Freska, tempera a olejomalba	11
Karlštejnská technika malířská	13
I. Malby v Marianském kostele a kapli sv. Kateřiny	18
1. Panna Marie	
a) U Panny Marie	
Apokalypsa	19
A. Obsah a děj	19
B. Lokalisování maleb apokalypsy	25
C. Lokalisace, výklad a luštění jich	27
Nové nebe, nová země, nový Jerusalelem	30
D. Určení umělců	33
2. Kaple sv. Kateřiny	34
II. Donjon či hlavní věž	35
Kaple sv. Kříže	35
A. Tabulové malby	35
B. Nástěnné malby	40
C. Výplně klembových rohů	41
2. Obrazy z Vídně na Karlštejn vrácené:	
a) Tomáše Mutiny Triptychon	42
b) Dětricha Pražského	
A. Ukřižování Páně z Vídně vrácené	48
3 Dětricha B. sv. Ambrož	49
C. sv. Augustin	49
4. Ostatní obrazy Dětrichovy a jich technika	50
III. Schodiště veliké věže	50
A. Legenda sv. Ludmilská	52
B. Legenda sv. Václavská	54
IV. Křídelní palác a jeho malby	60
V. Budňanský oltář	60
Doslov	61